

ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

Україна, як і більшість країн постіндустріального світу, перебуває у дискурсах пост-демократії. Відтак, класичні демократичні засади продуктивні для неї фрагментарно. Особлива небезпека пост-демократичного устрою в країні зі слабкими демократичними традиціями і непевною історією правової держави, якою є Україна, полягає в тому, що власні та транснаціональні корпорації починають формувати соціальне замовлення суспільства, утримуючи його на рівні рефлексій, з одного боку. З іншого, ці ж гравці інспірують політичні проекти, які виступають, нібито, інструментами вирішення і задоволення очікувань людей. Насправді ж, уся суспільно-політична мізансцена розігрується для задоволення інтересів окремих кланів. В Україні в ролі таких «географічних кланів» виступають політичні еліти, зосереджені на певній території. В Україні немає структурованої еліти зі своїми державницькими традиціями.

Козацька війна Богдана Хмельницького, утворення Гетьманщини в XVII столітті відбувалися за подібних обставин – після втрати провідної еліти (магнатів та шляхти), з козацької старшини поступово почала формуватися нова еліта. Як і в сьогодишніх реаліях, за твердженням професора НаУКМА Віталія Щербака, почали грати роль соціальні зв'язки, родинна клановість і поступове нехтування системою рекрутизації нових представників. На початку XX століття в Україні були визнані науковці, поети, однак абсолютно відсутня професійна політична еліта з глибокими традиціями. Як влучно зазначив український дослідник еліт Борис Кухта: "Українська політична еліта в образі шляхти значною мірою зросійшилася у XIX столітті і, за незначним винятком, перестала (або не змогла) служити національним інтересам, а тому зайняла конформістські позиції й потроху вироджувалася" [Кухта Б., Теплоухова Н. *Політичні еліти і лідери*. - Л. - 1996].

Подібна проблема не є суто українською. Схожі ситуації відбувались й в історії європейської еліти. Таким прикладом може слугувати голландська еліта періоду "Золотого віку". Боротьба Нідерландів у кінці XVI – першій половині XVII століть за незалежність від іспанської корони (так звана "вісімдесятилітня війна" 1568-1648 років) створила унікальну можливість для формування олігархією північних провінцій країни нового державного утворення – Голландської республіки. Слабкість державного апарату, майже повна відсутність аристократичного прошарку, себто великих землевласників і знаті, дали змогу міській еліті (особливо Амстердама, який вже був на той час центром європейської торгівлі) захопити владу й управління політичними та економічними процесами в країні. Голландські олігархи, так звані регенти, концентрують свій вплив на важливі посади в міських адміністраціях, жорстко замикають їх на себе – підписуються "угоди про відповідність" – документи, які обмежують доступ до важливих адміністративних посад будь-кому, хто не входить до невеликої групи сімей, котрі підписали угоди. Використовуючи перевагу геополітичного розташування, можливість інвестувати значні ресурси у флот та підприємства, голландська еліта монополізує всю європейську торгівлю з Америкою та Азією. Шалений потік коштів, неймовірний економічний вплив настільки затьмарив своїм успіхом регентів, що вони обмежують доступ всім, крім власних родичів, вже й до основних посад в адміністраціях торговельних компаній.

На думку американської дослідниці, професора Мічиганського університету Джулії Адамс, така замкнутість надала серйозних переваг голландській еліті на початковому етапі та стала причиною її поразки й занепаду в подальшому. Те, що було здобуто впродовж століть – було втрачено через небажання приймати умови, що змінилися, та відсутність поповнення своїх лав новими представниками. Спочатку по регентах вдарив демографічна криза (один з ключових "механізмів", які включаються, коли еліта "забувається") – їхні сім'ї почали вироджуватися. Потім проявилися і відповідні "наслідки" у політичній площині: не змігши залучити додаткові фінансові та військові ресурси, голландці спочатку втрачають найбільшу свою колонію Бразилію, потім Бенгалію і, зрештою, вплив на Індію. У результаті, як в Латинській Америці, так і в Азії контролювати торговельні шляхи, а відповідно й збагачуватися, починає Британія.

Необхідна акумуляція державницьких ресурсів для вирівнювання ситуації не відбулася через замкнутість та жорсткість створеної системи і майже повного розвалу державного апарату. Як бачимо, наслідки конкурентної боротьби, чи точніше – самознищення еліти в даному випадку, за рахунок власних стратегічних прорахунків, можуть бути катастрофічними не лише для держави, а й для самих представників цих еліт.

Історичні приклади, серйозні дослідження процесів та особливостей формування і діяльності еліт як в минулому, так і в сучасних умовах можуть стати запорукою появи свідомої національної еліти в Україні. Перехід світового суспільства до інформаційної епохи створює унікальність моменту, наприклад, для вивчення особливостей сьогодишніх еліт різних країн і формування більш ефективної, дієздатної в нових умовах, власної схеми. Найголовніше завдання у створенні нової еліти України – це визначення і формулювання основних загроз країні, на основі об'єктивного, а не "пост-демократичного" (кон'юнктурного) аналізу [<http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2011/09/20/6598719/>]. Але, найголовніше має полягати в тому, що існуюча домінуюча політична еліта повинна бути підпорядкована загальнолюдським цінностям.

Карастелев В.Е., Высшая школа экономики, Москва, Российская Федерация

УПРАВЛЕНИЕ КАПИТАЛИЗАЦИЕЙ РЕПУТАЦИИ: РАЗРАБОТКА ТЕХНИЧЕСКОГО ЗАДАНИЯ ДЛЯ ГУМАНИТАРНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПО ПОЛИТИЧЕСКОЙ СУБЪЕКТИВАЦИИ

Какие бы совершенные политические институты не были созданы они всегда рано или поздно становятся оковами для развития, поэтому суть человека в том, чтобы освоив институты преодолеть их, построив соответствующую времени и месту гуманитарную технологию, становясь соразмерным государству. Основная функция политической науки не столько в том, чтобы описывать, сколько помогать "делать историю" и оснащать развитие, в том числе через построение типологизаций. Следует обращать усилия, прежде всего, на

определение таких наборов понятий, которые позволяют добиться успеха в практической ситуации. Реализуемость, а не истинность является одним из ключевых критериев научности.

С 1996г. в России преобладает реализация традиционалистского (постсоветского) типа политических отношений, которые требуют человека дополитического [Яковенко, 2009] - отчужденного от государства, передавшего ему все свои полномочия. В этом случае политическая власть для человека является сакральной, востребующей харизматических и авторитарных лидеров, а также монополизации публичного пространства. Данный тип отношений может быть охарактеризован через иерархичность и сфокусированность на уже свершившихся событиях, на ставшем. Не отменяя традиционалистский тип, как бы поверх него, накладывается процесс формирования современного типа (сетевая форма организации политического), который имеет дело со становящимся, сосредотачивается на открывающихся возможностях и предполагает наличие человека политического, относящегося к государству как сложной и подотчетной системе сервисов. Особое внимание здесь уделяется законности и прозрачности процедур политико-управленческих решений, а понятие собственности распространяется, прежде всего, на зону ближайшего развития – будущее человека и его близкого круга. Человек в этом типе осознает себя как проект, которым он может и хочет управлять, также культивируется уважение к человеческому достоинству и стремление к приватизации публичного поля, оставляя государству роль разумного регулятора общих правил игры.

Ситуация глубокой дисфункции существующего политического режима породила массовую политическую субъективацию непартийного типа, что поначалу застало бюрократию врасплох. Функционально процесс политической субъективации естественным путем приводит, как правило, к появлению таких субъектов как политические партии и движения, которые ставят своей целью приход к власти, что требует в разной степени вождистских идеологий, харизматических лидеров, однако, в новых условиях массового гражданского протеста, по видимому, оформляется тенденция влиять на политическую власть, не беря ее [Holloway, 2002] и внимание уделяется контролю за процедурами, в частности за честными выборами. На арене неожиданно появился новый коллективный политический субъект, который может быть опознан, как гражданский стейкхолдер, желающий распоряжаться своим будущим, и обладающий как ресурсами новых информационных технологий, так и организацией действительно массовых акций протеста, в то время как представители ни одной из политических партий (даже проправительственных) такими ресурсами в достаточной мере не обеспечены.

Одной из гуманитарных технологий (искусственный путь) гражданского стейкхолдера, основанная на идее управления через знаковые системы [Щедровицкий, 2010], является работа с репутационным капиталом, который может, как падать в общественной "цене" (анти-премии "героям"), так и расти («доска почета»). В этом случае возможно управление капитализацией репутации через высвечивание даже тех, кто желает оставаться непубличными фигурами. Эффективность реализации описанной гуманитарной технологии не столько в качестве получаемого продукта, сколько в профилактике, чтобы люди, участвующие в работе государственной машины, понимали репутационные риски, которые повлечет то или иное решение, например, попадание в "список Магнитского" - запрет на получение визы и блокирование счетов в развитых странах [Российские ..., 2012].

В качестве прототипа подобной гуманитарной технологии можно назвать проект «кадровый кадастр» (<http://komitet23.org>), в ходе которого удалось не только собрать проверенный материал на поступки чиновников, судей, полицейских, но и оказать в ряде случаев влияние на последующее принятие решений [Светова, 2009]. Таким образом, гуманитарная технология производящая капитализацию репутации исполнителей, должна базироваться на проверенных фактах, ориентироваться на долгосрочность и публичность, быть простой в реализации и не затратной в обслуживании, носить региональный характер, а реализующая технологию неправительственная организация (или индивид), должна иметь хорошую репутацию и быть готовыми отстаивать свою позицию в российских судах, что, правда, весьма затруднительно. Кроме того в условиях безысходности перед правовым произволом у граждан резко сужается набор возможностей влияния на чиновников, особенно это касается удаленных от центра и городов мест. Тем не менее, изученный опыт показывает, что реализация подобных технологий возможна и дает положительный эффект.

Карповец В. В., студ., НаУ «Острозька академія», Острог
Vovabiker@mail.ru

МОДЕЛЬ ВІДНОСИН ВЛАДИ ТА ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА В.Ф. ЯНУКОВИЧА

Прихід до влади В.Ф. Януковича розпочав нову фазу еволюції політичного режиму в Україні. За досить короткий проміжок часу інституційний дизайн країни зазнав значних змін. Зокрема, внаслідок повернення до первинної редакції Конституції України змінилася форма правління та розподіл повноважень в трикутнику Президент, Парламент, Уряд [Рішення КСУ 30.09.2010 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>]. Важливим наслідком цього стала зміна формату відносин між владою та опозицією в Україні. По-перше, змінився порядок формування парламентської більшості, до складу якої входять не лише депутатські фракції, а й окремі депутати [Рішення КСУ 06.04.2010 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-10>]. Таким чином, у Верховній Раді сформувалася пропрезидентська більшість «Стабільність та реформи». По-друге, значних змін зазнав Регламент ВРУ. Зокрема було вилучено главу 13 та деякі інші статті, які регулювали права, обов'язки та гарантії діяльності парламентської опозиції [ЗУ Про зміни до Регламенту ВРУ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2600-17>]. Тому на сьогодні парламентська опозиція – це арифметична меншість у Верховній Раді. Права, обов'язки, та гарантії якої обмежуються правами, обов'язками та гарантіями діяльності депутатської фракції, депутатської групи та можливостями окремих депутатів у Парламенті. Така скромна роль опозиції аж ніяк не відповідає тим важливим функціям, які повинна виконувати опозиція в державі, яка перебуває на етапі трансформації політичного режиму [Guidelines on the rights and duties of the opposition in parliament IPU report <http://www.ipu.org/dem-e/opposition>].